

Lambers en Schumpeter

Wie Lambers op een afstand kent, weet dat hij de invloed van Schumpeter heeft ondergaan. Een academisch leven lang heeft Lambers zich grondig beziggehouden met de bewegingen in de economische orde. In het bijzonder de plaats van de ondernemingswijze produktie in ons kapitalistisch stelsel heeft steeds zijn aandacht getrokken. Wie met deze belangstelling behept is, kan niet om Schumpeter heen.

Capitalism, socialism and democracy 1) moet voor Lambers een van de belangrijkste en meest weerbarstige boeken zijn, waarmee hij in zijn rijke carrière in aanraking is gekomen. In 1959 verwerkt hij Schumpeters kijk op de ondernemer in een opstel over „De industriële ondernemer in een bewegende economische orde” 2). De passage is zo karakteristiek voor Lambers, dat wij deze letterlijk citeren: „Op dergelijke feiten is een nieuwe uitloper van de ondernemerstheorie geënt door J. Schumpeter. Hij had, als Oostenrijks econoom, in zijn jonge jaren reeds de consequentie getrokken uit de individualistische leer. Voor hem is de ondernemer de individu bij uitstek, die uit eigen wens en kracht zich verzet tegen de continuïteit door het invoeren van nieuwe combinaties. Op deze Prometheus is hij teruggekomen in zijn laatste werk, *Capitalism, socialism and democracy* met een prikkelende theorie, waarin zekerheid en onzekerheid, continuïteit en verandering worden verbonden. De ondernemer, die aan het hoofd staat van een complex produktiemiddelen, heeft tot taak dit bijeen te houden. Gaat hij rustig voort in de continuïteit der beproefde economische handelingen, dan weet hij dat voortdurende verandering, gebracht door anderen, hem zijn plaats zal doen verliezen. Hij heeft één zekerheid: aan de onzekerheid zal hij te gronde gaan, als hij haar ontstaan niet voor is. Daartoe is één weg, het gebouwde zelf ondergraven, voordat een ander het doet, en zo door een voortdurende afbraak van het bestaande *bedrijf*, van research tot reclame-afdeling, de continuïteit van de *onderneming* redden. Dit is de gedachte van de *creative destruction*, de voortdurende bereidheid om het zelf geschapene waardeloos te maken door het scheppen van sterker uitgangspunten voor de mededinging in de toekomst. Verandering brengt zekerheid, continueren vergroot onzekerheid.

„Hoe de nieuwe mogelijkheden van de produktiemethoden of veranderingen in de samenstelling van het produkt of van verkoopmethoden ontstaan, ontgaat de ondernemer. Zij komen als een voortdurende stroom van de zijde van de staf van specialisten. Zijn taak wordt slechts te kiezen uit die mogelijkheden, zodanig dat hij het bestaan van de onderneming zo goed mogelijk beschermt. Het is een fraaie gedachtengang, al lijkt ze overtrokken, als men haar zou generaliseren. Talloze ondernemingen ervaren de *creative destruction* tweedehands, ze worden gedwongen tot heroriëntering door de veranderingen aangebracht door anderen. Dat maakt het geheel al minder roerig, terwijl voor de scherpte van de theorie het tempo waarin de veranderingen zich voltrekken beslissend is. Valt het mee met het tempo waarmee ieder zich zelf ondergraaft om anderen voor te zijn, dan valt de hele economische veroudering ook nogal mee. Maar voor de stormcentra, waar nieuwe methoden en processen snel opkomen, geldt deze theorie, en daar wordt het weer gemaakt” 3).

De lezer heeft met het verwerken van deze passage niet veel moeite. Lambers' begrip van Schumpeter wordt gemeengoed, al was het maar omdat het allemaal zo doorzichtig lijkt. Ruim twintig jaar later duikt Lambers opnieuw op verzoek in *Capitalism, socialism and democracy*. Nu gaat het niet alleen om de ondernemingswijze

produktie, maar ook om de toch nog iets ruimere vraagstelling: zijn de voorspellingen van Schumpeter over de afloop van het kapitalisme uitgekomen of niet. Zo ja, waarom dan wel en zo nee, waarom dan niet? 4). Lambers schrijft naar aanleiding van deze vraagstelling een opstel onder de titel „The Vision”.

Wie kennis neemt van deze bijdrage merkt dat in twintig jaar het spanningsveld tussen Lambers en Schumpeter een verandering heeft ondergaan. Omtrent richting en kracht daarvan tast men echter enigszins in het duister. Lambers zelf, die een tijdsspanne van vijfendertig jaar noemt, merkt op: „As Schumpeter remained the same, a difference in appraisal can be explained only by a different reflex in me, which makes it unavoidable to locate my position in relation to the personality of Schumpeter as an author”.

Van Schumpeters persoonlijkheid heeft Lambers in vroeger jaren geabstraheerd. Nu stelt hij vast dat Schumpeter zijn gehele persoonlijkheid heeft gelegd in zijn boek over de evolutie van het kapitalisme, „trying to keep it within the bounds of rational analysis”. Maar deze poging lukt niet. Schumpeters boek draagt ook de sporen van zijn onderbewuste, zijn emoties en zijn neiging tot doemdenken. En Lambers volgt dat spoor terug. Daarom mondt voor Lambers Schumpeters boek na zoveel jaren toch uit in een teleurstelling, die enigszins verscholen wordt verwoord: „As long as people are free to think so long will they, looking for explanations, turn to Schumpeter, even if for a while it were quiet around him. Will they also find a Vision, a star to lead their way? Schumpeter, I think, would have denied that this was possible. One could only give light, not a leading light . . . He wished to enlighten, not to lead towards stars he did not see . . . Schumpeter wrote a book of scholarship; at the same time he wrote a myth, the saga of ascendancy and decline as one organic process. But he would not have the young hero come winning through in the end, having struck down the ancient monsters on the road, to begin a new life (and, without knowing it, a new cycle). Schumpeter deeply felt the human potential for failure; he may have seen life that way. That is the sadness that pervades Part IV of *CSD*” 5).

En zo is het alsof Lambers wil zeggen: economie is mooi, zeker als uitspraken en uitgangspunten logisch en doorzichtig met elkaar zijn verbonden, maar zonder positieve boodschap blijft er weinig voor het nageslacht over. De Rotterdamse leermeester, die micro ondanks alle vallen toch zoveel goeds heeft zien groeien en bloeien, voelt zich macro door Schumpeter een beetje in de steek gelaten. Voor Schumpeters visie heeft hij dan ook geen hoofdletter meer over.

Het neemt allemaal niet weg dat lezers van Schumpeter en Lambers in hun stijl toch een gemeenschappelijke trek zullen onderkennen. Beiden schrijven zinnen op die buiten de orde lijken, aan de historie of de ziel ontspruiten en toch te denken geven. Daarom blijven we lezen, dank zij het ontbreken van begin en einde.

A. Heertje

1) J. A. Schumpeter, *Capitalism, socialism and democracy*, George Allen and Unwin, Londen, 1976, 5e druk.

2) H. W. Lambers, De industriële ondernemer in een bewegende economische orde, in: M. Rooy (red.), *Ondernemend Nederland*, Stenfert Kroese, Leiden, 1959.

3) Idem., blz. 108-109.

4) A. Heertje (red.), *Schumpeter's Vision. Capitalism, socialism and democracy after 40 years*, Praeger, Eastbourne, 1981.

5) Idem., blz. 127-128.